

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Шопіної Ірини Миколаївни на дисертаційне дослідження Сахній Аліни Віталіївни на тему: «Адміністративно-правове забезпечення проходження військової служби жінками в Україні», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Правовою науковою вироблено велику кількість концепцій, в яких містяться різноманітні підходи до розуміння демократії та соціальної держави є разючою. Наповненість вказаних понять залежить від багатьох чинників, які трансформуються і розвиваються разом з людством. Разом з тим, науковій спільноті вдалось дійти загальних висновків про те, що демократія включає прийняття рішень та здійснення публічного управління з урахуванням волі всього народу, з урахуванням інтересів всіх соціальних груп.

Однак, не зважаючи на усталеність демократичних стандартів, для жінок у деяких сферах суспільних відносин досі існують необґрунтовані обмеження та заборони. Однією з таких сфер досі залишається проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях.

Саме на вирішення наукового завдання стосовно визначення юридичної природи та особливостей адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками в Україні спрямоване дисертаційне дослідження А. Сахній, що свідчить про його актуальність, практичну значимість і науково-теоретичну цінність.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій авторки засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертантці визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел (302 найменування), ґрунтовно вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками в Україні.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена емпіричними даними, а саме даними офіційної правової статистики за 2012–2023 роки, а також звітами та рекомендаціями міжнародних організацій.

Результати наукового дослідження викладено у семи наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, та двох тезах доповідей, які оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Сахній Аліни Віталіївни на тему: «Адміністративно-правове забезпечення проходження військової служби жінками в Україні» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація А. Сахній є одним із перших комплексних досліджень в Україні, що з позиції нормативно-теоретичного дискурсу системно розкриває стан, проблеми та перспективи ефективного функціонування військових формувань в умовах воєнного стану з гендерним контекстом через сутність, зміст та особливості адміністративних процедур реалізації регулюючого та забезпечувального впливу з боку держави на військово-службові відносини загального та індивідуального спрямування, об'єктно-суб'єктна складова яких пов'язана необхідністю створення ефективного механізму проходження жінками військової служби для досягнення визначених державою цілей.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано ряд концептуальних теоретичних та практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни. Зокрема, уперше сформовано категорійно-поняттєву визначеність правового концепту «нормативно-правове забезпечення проходження жінками військової служби в Україні» через дуальну інтерпретацію його юридичної природи, де: 1) функціональний аспект зосереджений на необхідності регламентації змісту, поняття, видів, порядку проходження військової служби у розрізі всіх складових елементів, а також прав та обов'язків суб'єктів військових правовідносин, їх гарантій та юридичної відповідальності, й планомірної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, направленої на створення та забезпечення належних умов для виконання завдань та повноважень, покладених на суб'єктів військових правовідносин; 2) інструментальний аспект репрезентує сукупність засобів та прийомів за допомогою яких здійснюється правове регулювання та правовий вплив на суспільні відносини, учасниками яких є військовослужбовець-жінка та держава в особі уповноважених органів чи посадових осіб, а також сприяння щодо створення ефективного механізму проходження жінками військової служби для досягнення визначених державою цілей.

Також авторкою запропоновано «спеціальний захист», «особливі вимоги», «позитивні дії» в контексті системи правових і соціальних гарантій військовослужбовців-жінок визначати з позиції дискреції (без автоматизації заборонних приписів), що передбачає у конкретно визначених випадках та за певних умов, за погодженням з керівництвом, і головне за умови вільного волевиявлення жінки (яка може в силу психологічних і фізіологічних властивостей прийняти виважене для себе рішення) індивідуальний підхід до вирішення питань її трудової діяльності з одночасним збереженням дії соціального забезпечення та можливістю самостійного розпорядження його обсягом.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи А. Сахній не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена емпіричними даними.

Отже, результати дисертаційного дослідження А. Сахній, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як аналізу і синтезу, інтерпретації, узагальнення, індукції та дедукції, абстрагування, діалектичний, логіко-семантичний, формально-логічний, системного, компаративістичного, порівняльного та гендерного аналізу, прогнозування, державно-правового моделювання, юридичної герменевтики.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: науково-дослідній сфері – як основа для подальших досліджень проблем адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками в Україні (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права); законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства в частині оптимізації здійснення адміністративно-правового забезпечення проходження жінками військової служби в Україні; освітньому процесі – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація А. Сахній викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, вступ, три розділи, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 287 сторінок, а список використаних джерел складається із 302 найменувань на 34 сторінках.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувачки, у яких висвітлено основні результати дослідження.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, схарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У розділі 1 «Концептуальні основи аналізу адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками в Україні» дисертанткою узагальнено наукові підходи до розуміння сутності понять «публічна служба» та «військова служба», проаналізовано наукові дефініції даної категорії та визначено найбільш принципові моменти, які характеризують сучасний стан її теоретико-методологічних досліджень. Досліджено правову природу таких категорій, як «публічна служба», «військова служба», «адміністративно-правове забезпечення», «гендер», «гендерна політика»; визначено притаманні їм риси; окреслено основні засади їх співвідношення між собою. Доведено, що з теоретичного дискурсу розмежування між державною та публічною службою теж є неоднозначним, адже не всі ознаки, які покладені в основу проаналізованих дефініцій можуть бути покладені та застосовані до якогось конкретного виду публічної служби, як от військова служба, оскільки такі визначення не охоплюють всієї специфіки цього виду публічної служби. У той же час виявлено, що публічна служба може розглядатись у вузькому та широкому значенні, а для визначення елементів, що входять до складу публічної служби та мають притаманні їй ознаки, необхідно брати до уваги різні підходи: інституційний і функціональний.

У розділі 2 «Особливості механізму реалізації адміністративно-правового забезпечення проходження жінками військової служби в Україні» дисертанткою проаналізовано сутність і зміст механізму реалізації адміністративно-правового забезпечення проходження жінками військової служби в Україні. Виявлено, що військовослужбовці-жінки під час проходження військової служби мають деякі особливості щодо питань матеріального, грошового забезпечення, що, в більшій мірі, пов'язано з правом на материнство та охорони дитинства, а також фізіологічними і анатомічними особливостями жінки. Вказане має наслідком й здійснення особливого захисту військовослужбовця-жінки у період вагітності та у періоди, необхідні для здійснення догляду за дитиною. Водночас забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей жилими приміщеннями, право військовослужбовців та членів їх сімей на освіту та зміст інших видів

забезпечення військовослужбовців-жінок не має різного роду особливостей у порівнянні з соціальним/грошовим/матеріальним видами забезпечення військовослужбовців-чоловіків. За загальним правилом кожен військовослужбовець вправі реалізувати надані йому права та гарантії незалежно від статті.

У розділі 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення проходження жінками військової служби в умовах збройного конфлікту в Україні» окреслено сучасне бачення мети, цільової спрямованості й основних напрямків вдосконалення адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками. Узагальнено, що чинна система нормативно-правового регулювання проходження військової служби відповідає сучасній демократичній ідеї про рівність прав, свобод, гарантій та можливостей кожного, незалежно від статі. Разом з тим, аналіз змісту чинного законодавства свідчить про те, що воно потребує доопрацювання та удосконалення декларування щодо втілення принципу гендерної рівності, толерантності та гендерної чуйності на всіх рівнях ієрархії законодавства. Зокрема існує необхідність нормативно-правової деталізації прав і обов'язків командирів (начальників) та військовослужбовців, старших за званням, в частині здійснення контролю за дотриманням принципу гендерної рівності під час проходження військової служби на всіх етапах, а також сприяння ними формуванню високого рівня правової культури, ввічливості та толерантності серед особового складу, урахувати потреби кожного під час організації та здійснення медичного, речового, матеріального забезпечення тощо.

За результатами здійсненого дослідження дисертантка сформулювала пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками в Україні.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Список використаних джерел охоплює 302 найменувань на 37 сторінках. Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація А Сахній відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – визначити особливості адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками в Україні та сформулювати пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Сахній Аліни Віталіївни на тему: «Адміністративно-правове забезпечення проходження військової служби жінками в Україні» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи пояснень під час захисту:

1. Логічніше було б розкрити зміст та сутність категорій «правове забезпечення», «нормативно-правове забезпечення», «нормативно-правове регулювання», «адміністративно-правове забезпечення», «адміністративно-правове регулювання» тощо у межах одного підрозділу з виділенням системи нормативно-правових актів, якими врегульовано порядок проходження та забезпечення військової служби в Україні в окремий самостійний етап дослідницької роботи (підрозділ 1.3, 1.3.1 та 2.1).

2. У дисертації авторка розкриває низку важливих та актуальних питань проходження військової служби жінками, однак майже не висвітленим є аспект забезпечення психологічної підтримки жінок-військовослужбовців. Авторка частково торкається цього питання, проте необхідно було б детальніше розглянути програми та механізми психологічної адаптації та підтримки, що

надаються жінкам у військових структурах. Зокрема, аналіз наявних програм, їх ефективності та потреби у вдосконаленні дозволив би комплексно підходити до питання забезпечення сприятливих умов для проходження військової служби жінками.

3. Вказуючи про доцільність розрізнення військових правовідносин, де у досліджуваному контексті однією зі сторін є військовослужбовець-жінка з тими, де врегулювання проходження жінками військової служби є об'єктом адміністративних відносин, необхідно було більш чітко розмежувати їхню специфіку (підрозділ 2.1.3).

4. Робота мала б більш завершений вигляд, якби авторкою всі її пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства були належним чином оформлені та продемонстровані у вигляді конкретних проєктів нормативних актів.

5. Загалом значну кількість висловів та формулювань авторки можна було б зробити більш стислими, аби текст став легшим для розуміння. Також слід чіткіше формулювати свою думку, щоб сформульовані положення не виглядали як суб'єктивізм на кшталт твердження: «не слід його «загромаджувати та обтяжувати»».

Слід відмітити, що вказані зауваження і побажання є рекомендаційними і в цілому не позначаються на позитивній оцінці дисертації, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація А. Сахній є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Сахній Аліни Віталіївни на тему: «Адміністративно-правове забезпечення проходження військової служби жінками в Україні», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що

вирізняються новизною у визначенні найбільш перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення проходження військової служби жінками в Україні, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261, наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Сахній Аліна Віталіївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

**професор кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права**

**Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Ірина ШОПНА

